

УДК 314:338.1:331.5

Н. М. Петруха,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3805-2215>

Д. О. Плахотній,

незалежний дослідник
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1627-0310>

О. Ю. Чухній,

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин, Інститут міжнародних відносин
імені Б.Д. Гаврилишина Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4512-8388>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.16.100

СТАН ДЕМОГРАФІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ВПЛИВ ДЕМОГРАФІЧНИХ ЗМІН НА ЕКОНОМІЧНІ ПРОЦЕСИ

N. Petrukha,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management in Construction, Kyiv
National University of Construction and Architecture

D. Plakhotnii,

Independent Researcher

O. Chukhnii,

Postgraduate Student of the Department of International Economic Relations,
B. Havrylyshyn Education and Research Institute of International Relations,
West Ukrainian National University

STATE OF DEMOGRAPHIC SECURITY AND IMPACT OF DEMOGRAPHIC CHANGES ON ECONOMIC PROCESSES

У статті здійснено комплексний аналіз сучасного стану демографічної безпеки України та її впливу на економічні процеси. Основну увагу приділено дослідженню демографічних тенденцій, таких як скорочення чисельності населення, міграційні переміщення та зростання внутрішньо переміщених осіб, а також їхнього впливу на економічні параметри розвитку країни. На основі проведеного аналізу встановлено значне скорочення кількості живонароджених в Україні з 360,8 тис. осіб у 1991 р. до 187,4 тис. осіб у 2023 р., що є у 2 рази меншим в порівнянні з 1991 р. Встановлено, що суттєво зменшилася чисельність зареєстрованих шлюбів, яка склала 186,1 тис. у 2023 р. або на 16,5% менше порівняно з 2022 р. З'ясовано, що російсько-українська війна та економічні труднощі призвели до масштабного скорочення населення, яке у 2023 р. налічувало близько 36,7 млн осіб. Відзначено, що демографічні зміни негативно впливають на соціально-економічну ситуацію, які спричинили зниження економічно активного населення, зростання витрат на соціальні виплати, зменшення податкових надходжень та споживання, а також призвели до катастрофічного скорочення іноземних інвестицій в економіку, формуючи нову раніше не відому за часів незалежності України соціально-економічну кризогенність у процесах її повоєнної реконструкції. Обґрунтовано, що демографічні зміни, зокрема зменшення кількості населення та високий рівень міграції, негативно впливають на ринок праці, економічне зростання, соціальні витрати та інвестиційний клімат. На основі аналізу статистичних даних та результатів останніх досліджень, виявлено ключові економічні та демографічні проблеми, що потребують термінового вирішення. Розглянуто важливість адаптації державної політики до нових демографічних реалій, включаючи необхідність відновлення постраждалих регіонів, підтримку внутрішньої міграції та інтеграцію осіб, які повертаються з-за кордону. Обґрунтовано рекомендації щодо оптимізації демографічної політики, яка повинна бути спрямована на підвищення ефективності економічних та соціальних систем в умовах сучасних викликів.

The article provides a comprehensive analysis of the current state of Ukraine's demographic security and its impact on economic processes. The main focus of the article is on the study of demographic trends, such as population decline, migration and the growth of internally displaced persons, as well as their impact on the country's economic performance. Based on the conducted analysis, a significant reduction in the number of live births in Ukraine from 360.8 thousand people in 1991 to 187.4 thousand people in 2023 was established, which is 2 times less than in 1991. It was established that the number of registered marriages decreased significantly, amounting to 186.1 thousand in 2023, which is 16.5% less compared to 2022. It was found that the war and economic difficulties led to a large-scale reduction of the population, which in 2023 amounted to about 36.7 million people. It was noted that demographic changes have a negative impact on the socio-economic situation, which caused a decrease in the economically active population, an increase in the cost of social benefits, a decrease in tax revenues and consumption, and also led to the absence of foreign investments in the economy. It is substantiated that demographic changes, in particular population decline and a high level of migration, have a negative impact on the labor market, economic growth, social spending, and the investment climate. Based on the analysis of statistical data and the results of the latest research, key economic and demographic problems that require an urgent solution have been identified. The importance of adapting state policy to new demographic realities is considered, including the need to restore affected regions, support internal migration and the integration of persons returning from abroad. Recommendations regarding the optimization of demographic policy, which should be aimed at increasing the efficiency of economic and social systems in the conditions of modern challenges, are substantiated.

Ключові слова: демографічна безпека, демографічні зміни, глобальні демографічні тенденції, економіка, соціально-економічне середовище інвестицій, війна.

Key words: demographic security, demographic changes, global demographic trends, economy, socio-economic environment investment, war.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Демографічна ситуація в Україні характеризується кількома гострими соціально-демографічними проблемами, що мають значний вплив на економічні процеси та загальний розвиток країни [1]. Серед цих проблем виділяються низька народжуваність, що не забезпечує простого заміщення поколінь, масове поширення одно- та дводітних сімей, висока захворюваність і смертність населення, особливо серед чоловіків працездатного віку, та низька тривалість життя, яка є однією з найнижчих серед країн європейського регіону. Внаслідок зниження рівня народжуваності та високої смертності, чисельність населення України демонструє поступове скорочення. Це явище призводить до зменшення чисельності економічно активного населення, що, своєю чергою, негативно впливає на темпи економічного зростання та продуктивність праці.

Старіння населення, яке викликане відтоком молодих людей, зокрема через міграційні процеси, та збільшення частки осіб похилого віку, створює додаткове навантаження на систему соціального забезпечення та охорони здоров'я, що у свою чергу призводить до необхідності збільшення державних витрат на пенсій-

не забезпечення та медичне обслуговування, що може створити значний тиск на державний бюджет та фінансову стабільність. Міграційні процеси, як внутрішні, так і зовнішні, обумовлені соціально-економічними та політичними факторами, включаючи військові дії, суттєво впливають на демографічну структуру країни. Масова еміграція кваліфікованих працівників знижує рівень людського капіталу, що є критично важливим для розвитку інноваційних секторів економіки та підтримання конкурентоспроможності на міжнародній арені. Варто відзначити, що дані фактори створюють суттєві виклики для демографічної безпеки країни.

Демографічний чинник відіграє ключову роль у забезпеченні стабільного та безпечного розвитку держави, оскільки демографічне зростання є як результатом, так і передумовою функціонування суспільства [2]. Стабільність і процвітання українського суспільства можливі лише за умов, коли населення матиме належні умови життя та відчуватиме безпеку, що у свою чергу забезпечуватиме нормальну демо-репродуктивну поведінку. Відсутність перспектив для розвитку та існування, що спричинено війною на території країни, негативно впливає на соціальний і економічний розвиток держави, тому актуальним є дослідження впливу демографічних змін на економічні процеси.

**АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ
І ПУБЛІКАЦІЙ**

Тематику впливу демографічних змін на економічні процеси в сучасному суспільстві досліджує значна кількість науковців. Зокрема, О. Іванісов, Г. Агавердієва, О. Лебединська акцентують увагу на загрозах для демографічної стабільності України, що пов'язані з економічними та соціальними змінами; О. Білик, В. Карковська, М. Хім, О. Шубалий, С. Петруха аналізують вплив війни на соціальні структури та економічний розвиток, вказуючи на складності у відновленні економічної стабільності; Н. Подольчак, В. Карковська, Ю. Дзюрах, А. Прокопишин-Рашкевич, У. Лукашевська, Г. Яремко досліджують вплив фінансових технологій та пенсійних реформ на економічну і соціальну політику в умовах кризи. І. Марчук, М. Тріпак, С. Петруха, О. Лаврук, А. Тимків фокусуються на змінах у ринку праці, рівні безробіття та інклюзивності в освіті, відзначаючи проблеми, пов'язані з кризовими умовами. Загалом, дослідження демонструють складність і багатоаспектність проблем, з якими зіштовхується Україна, від демографічних викликів до економічних наслідків російсько-української війни, де потреба у комплексних рішеннях і адаптивних стратегічних підходах є очевидною для забезпечення стабільного розвитку країни.

**ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ
(ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)**

Метою статті є дослідження впливу демографічних змін на економічні процеси в умовах сучасної глобалізації, зокрема, оцінка впливу різноманітних факторів на економічний розвиток і стабільність. Для досягнення мети визначено наступні завдання: проаналізувати сучасний стан демографічної безпеки; оцінити вплив демографічних змін на економічні процеси. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення та системно-структурний аналіз.

**ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

В Україні питання демографічної безпеки набуває особливої актуальності в контексті забезпечення національної безпеки. Демографічна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки, адже вона впливає на всі аспекти суспільного життя: політичний, економічний, психологічний, культурний, інформаційний та екологічний

[3]. Стан добробуту, рівень життя, стабільність суспільних відносин та організаційної структури, а також наявність умов для запобігання і вирішення соціальних конфліктів залежить від рівня демографічної безпеки.

Особливо важливою в умовах військової агресії є демографічна безпека як одна з пріоритетних складових економічної безпеки. російська агресія проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала новим викликом для національної, зокрема демографічної, безпеки країни [4]. Це вторгнення, яке є черговим етапом російсько-української війни, що розпочалася у 2014 році, підсилює необхідність подальшого дослідження стану демографічної безпеки в країні.

Демографічні зміни, що відбуваються в Україні, суттєво впливають на економічні процеси та соціально-економічний розвиток країни. За даними Державної служби статистики України, загальний коефіцієнт шлюбності (відношення кількості зареєстрованих шлюбів до середньорічної чисельності наявного населення) показав значне зниження. Так, якщо у 1991 р. цей показник становив 9,5, то у 2020 р. він впав до 4,5, а у 2022 р. піднявся лише до 5,4 на 1000 осіб наявного населення. Щодо загального коефіцієнта розлучуваності, найбільш оптимальні показники спостерігались у 2010 р. (2,7), 2005 р. (2,9) та 2014 р. (3,0). Натомість кризові роки з найбільшою кількістю розлучень відзначались у 2006-2007 рр. з однаковим показником 3,8 та у 2000 та 2011 рр. — 4,0 на 1000 осіб наявного населення [5].

Однією з ключових демографічних проблем є зменшення чисельності наявного населення, що призводить до зниження народжуваності. Відсутність природного приросту та прискорення демографічного старіння є однією з важливих проблем як України, так й інших європейських країн. З моменту здобуття незалежності, Україна залишається країною з однією з найнижчих народжуваностей і тривалістю життя в Європі. За даними Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ, прогнозується, що до 2033 р. чисельність населення України зменшиться до 35 млн [6].

Кількість живонароджених за роки незалежності суттєво зменшилася. Якщо у 1991 р. кількість живонароджених становила 360,8 тис. осіб, то у 2021 р. вона знизилася до 272,0 тис. осіб. У 2022 р. народилося 206 тис. немовлят, а в 2023 р. цей показник впав до 187,4 тис., що на 9 % менше порівняно з попереднім роком та на

Таблиця 1. Динаміка демографічних показників

Рік	Кількість наявного населення (оцінка), осіб	Кількість зареєстрованих шлюбів, од.	Кількість розлучень, од.	Кількість живонароджених, осіб	Кількість живонароджених у матерів, які не перебували у зареєстрованому шлюбі
1991	51 944 400	493 067	200 810	630 813	75 097
2001	48 923 200	309 602	181 334	376 478	67 825
2011	45 778 534	355 880	182 490	502 595	109 966
2021	41 588 354	214 013	121 381	271 983	55 781
2022	41 167 300*	222 890	17 893	206 032	(-)
2023	36 700 000*	186 051	24 108	187 387	(-)

Примітки: * — наближені дані; (-) — відсутні дані.

Джерело: сформовано авторами на основі даних [5; 8].

32 % менше порівняно з 2021 р. Водночас кількість зареєстрованих шлюбів у 2023 р. зменшилася до 186,1 тис. од., що на 16,5 % менше порівняно з минулим роком [7; 8] (табл. 1).

Війна, яка триває в Україні, також має суттєвий вплив на демографічний розвиток країни. У 2023 р. населення України скоротилося до 33 млн осіб, що є значним зниженням порівняно з попередніми роками. Дана тенденція до скорочення викликає занепокоєння щодо довгострокових демографічних перспектив країни. Варто відзначити, що до російсько-української війни демографічні прогнози показували поступове зменшення населення. Так, якщо у 2014 р. чисельність населення становила 45,245 тис. осіб, зменшившись до 44,396 тис. осіб у 2020 р. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідність відзначити, що прогнози передбачали подальше скорочення до 43,646 тис. до 2025 р. і до 36,618 тис. до 2060 р., однак, повномасштабне вторгнення рф на територію країни суттєво змінила ці прогнози.

За скоригованими даними, чисельність населення на 2025 р. очікується на рівні 33,500 тис. осіб, що є значним скороченням порівняно з довоєнними прогнозами. До 2030 р. населення зменшиться до 32,825 тис., і продовжить зменшуватися до 31,328 тис. у 2040 р., 30,618 тис. у 2045 р., 29,869 тис. у 2050 р., 29,028 тис. у 2055 р. та 28,106 тис. у 2060 р. Якщо нинішня ситуація збережеться, то до 2060 р. населення може скоротитися до 26 млн осіб, що значно нижче за довоєнні прогнози, де дана демографічна криза є серйозним викликом для довгострокового соціально-економічного розвитку України.

Внаслідок війни відбулися значні зміни в структурі населення, які матимуть глибокі наслідки для економіки країни. На 2022 р. в Україні налічувалося 10 841,117 пенсіонерів. Переміщення молодих людей через війну загострює проблему старіння населення. Зі зменшенням кількості економічно активного населен-

ня країна стикається з численними викликами у підтримці економічного зростання та забезпеченні соціального добробуту громадян [9].

Початок російсько-української війни у 2022 р. справив значний вплив на демографічні та економічні процеси в Україні. Внаслідок широкомасштабних військових дій та значних руйнувань спостерігається масове переміщення українців, які змушені шукати захист як в інших регіонах країни, так і за її межами. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, близько 6,3 млн українців наразі перебувають за кордоном, з яких близько 4,2 млн осіб проживають у країнах ЄС, 1,3 млн осіб перебувають у рф та Білорусі, а близько 400 тис. осіб виїхали до інших країн за межами Європи [10]. Станом на 15 липня 2024 р., в Європі зареєстровано 6 021 400 біженців з України, за межами Європи 558 300, а загалом у світі 6 579 700 [11].

Згідно з інфляційним звітом Національного банку України за 2023 р., кількість мігрантів, які повернулися в Україну, виявилася менше очікуваного, що частково пояснюється високими безпековими ризиками [12]. Внутрішня міграція також зазнала значних змін: українці переїжджають до безпечніших регіонів центральної та західної частини країни. Станом на кінець 2023 р. в Україні налічується 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [13]. Дана тенденція призвела до значного скорочення населення України, яке в 2023 р. зменшилось до приблизно 36,7 млн осіб [14]. Окрім того, орієнтовна кількість ВПО в Україні на квітень 2024 р. становить 3 548 000 [11].

Демографічні та економічні показники є критичними індикаторами розвитку країни. Аналізуючи їх, можна визначити основні виклики та тенденції, які впливають на соціально-економічну ситуацію. Зокрема, Україна протягом останніх років переживає значні демографічні зміни, викликані, зокрема, військови-

Таблиця 2. Вплив диференційованих факторів на динаміку демографічних та економічних показників

Показник	Фактичні дані та Прогнози	Коментарі
Чисельність населення (млн осіб)	2014 р.: 45,245 2020 р.: 44,396 2023 р.: 33,000 2060 р. (прогноз): 26,000	Значне скорочення населення обумовлено впливом військових дій, високою еміграцією, зниженням народжуваності та погіршенням умов життя. Економічні та соціальні наслідки включають зменшення працездатного населення та збільшення навантаження на систему соціального забезпечення
Зміна приватного споживання (%)	Очікується зменшення на 50 % до кінця 2023 р.	Економічна нестабільність, зниження доходів населення та купівельної спроможності призводять до зниження приватного споживання. Це впливає на попит на товари та послуги, що ускладнює розвиток підприємницької діяльності
Прямі іноземні інвестиції (%)	Нульовий рівень	Відсутність іноземних інвестицій через високий рівень ризику, спричиненого політичною нестабільністю, військовими діями та невизначеністю економічних умов. Це обмежує можливості для розвитку інноваційних проектів та модернізації економіки.
Витрати на соціальні виплати (млрд грн)	Понад 14 млрд грн на місяць на ВПО	Зростання витрат на соціальні виплати обумовлено значним збільшенням числа ВПО, що потребують соціальної підтримки. Це створює додатковий тиск на державний бюджет та соціальну систему
Податкові надходження до бюджету	Зменшення (зростання фіскальних ризиків)	Скорочення податкових надходжень пов'язане зі зменшенням економічної активності, зниженням доходів підприємств та скороченням чисельності працюючих громадян. Це ускладнює фінансування державних програм та витрат
Прогноз зростання ВВП (%)	2024 р.: 4,1 % 2025 р.: 6,4 %	Прогнозоване зростання ВВП пов'язане зі стабілізацією ситуації після завершення військових дій, відновленням виробництва та зростанням інвестицій у відновлення інфраструктури. Однак, існує висока невизначеність щодо досягнення цих показників
Рівень безробіття (%)	Збільшення	Очікуване збільшення рівня безробіття через відтік кваліфікованих кадрів за кордон, скорочення робочих місць та труднощі в інтеграції ВПО на ринку праці. Це може спричинити соціальні напруги та підвищення рівня бідності
Витрати на охорону здоров'я	Зростання	Потреби у медичних послугах зростають через старіння населення, а також збільшення кількості людей з хронічними захворюваннями та психічними розладами внаслідок війни. Це вимагає додаткових витрат на модернізацію медичних закладів та збільшення фінансування системи охорони здоров'я
Пенсійні витрати (зростання, %)	Очікується значне збільшення	Зростання числа пенсіонерів та збільшення кількості військовослужбовців (учасників бойових дій) призводять до підвищення витрат на пенсійне забезпечення. Це створює додатковий тиск на пенсійний фонд і вимагає реформування системи пенсійного забезпечення для забезпечення її стійкості
Співвідношення податкових надходжень до ВВП	Важко прогнозувати	Невизначеність у прогнозах пов'язана з непередбачуваністю економічної ситуації, політичними ризиками й зовнішніми факторами, такими як глобальні економічні тенденції та міжнародна підтримка

Джерело: сформовано автором на основі даних [9; 15; 18].

ми діями, економічною нестабільністю та міграційними процесами (табл. 2).

Дані табл. 2 демонструють, що Україна стикається з серйозними демографічними та економічними викликами, які потребують негайного вирішення. Значне скорочення чисельності населення, зменшення приватного споживання, відсутність прямих іноземних інвестицій та зростання витрат на соціальні виплати вказують на необхідність проведення комплексних реформ. Поліпшення економічної ситуації можливе лише за умов стабілізації політичного середовища, створення сприятливих умов для залучен-

ня інвестицій, а також ефективної інтеграції ВПО та повернення кваліфікованих кадрів. Прогнозоване зростання ВВП та необхідність підвищення витрат на охорону здоров'я і пенсійне забезпечення підкреслюють важливість розробки стратегій для забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку. Загалом, демографічні зміни в Україні матимуть значний вплив на економіку та суспільство в цілому, а уряду та приватному сектору необхідно буде адаптуватися до мінливого ландшафту й розробити політики і стратегії для пом'якшення негативних наслідків та максимізації потенційних переваг.

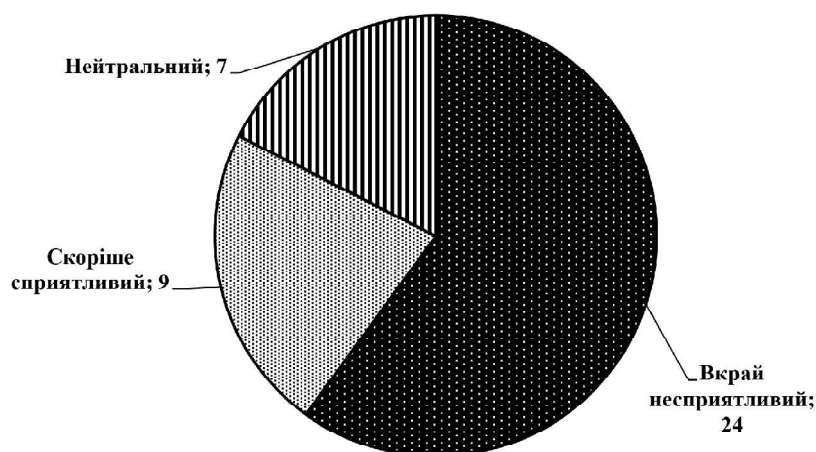

Рис. 1. Оцінка інвестиційного клімату в Україні керівниками компаній-членів ЄБА, %

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [20].

Погіршення інвестиційного клімату обумовлене від'їздом кваліфікованих працівників і скороченням приватного споживання, що створює менш сприятливе середовище для інвестицій. Інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України в 2023 р. склав 2,44 бали з 5, що значно знизилося порівняно з 2,48 балами в 2022 р. [19]. Згідно з опитуванням Європейської Бізнес Асоціації, більшість керівників компаній-членів асоціації вважають інвестиційний клімат в Україні несприятливим (рис. 1).

Відсутність прямих іноземних інвестицій під час війни загострює економічні проблеми. Іноземний капітал є критично важливим для модернізації та технологічного розвитку, а також для підвищення конкурентоспроможності. Поточна ситуація в країні ускладнює як негайне відновлення економіки, так і довгострокові перспективи її розвитку. Фіскальні виклики також зростають, оскільки зниження податкових надходжень і збільшення соціальних видатків на потреби переселенців створюють додаткове навантаження на державний бюджет. У 2024 р. соціальні видатки державного бюджету складуть 470 млрд. грн, що на 25 млрд. грн більше, ніж у 2023 р. [19], що у свою чергу обмежує здатність уряду впроваджувати проактивну економічну політику, яка є необхідною для стимулювання економічного зростання та інновацій.

Скорочення робочої сили та старіння населення уповільнюють темпи зростання ВВП. Згідно з прогнозами Світового банку, у 2024 р. очікується сповільнення зростання ВВП України до 3,2 % [21]. Криза на ринку праці також загострюється через скорочення кількості кваліфікованих кадрів. Опитування, проведене

компанією Gradus Research серед зовнішніх мігрантів, показує, що більшість з них до початку війни займали висококваліфіковані посади в сферах освіти, науки, інженерії, економіки, фінансів та комунікацій, що підтверджує їх високий рівень кваліфікації [22]. Варто відзначити, що на такі спеціальності в Україні зберігається високий попит, який не може бути задоволений існуючим людським капіталом.

Отже, такі демографічні процеси створюють значні виклики для економічної стабільності країни, що може мати негативний вплив на бюджетну та фінансову стабільність держави [23]. У контексті післявоєнного відновлення України і вирішення демографічних проблем, які постали внаслідок війни та міграційних процесів, надзвичайно важливо розробити і впровадити ефективні стратегії для стимулювання повернення українських біженців і їхньої інтеграції в суспільство. У зв'язку з цим, необхідно зосередити увагу на комплексних заходах, які б забезпечили не лише повернення осіб, але й їх успішну реінтеграцію і адаптацію в нових умовах. Визначені рекомендації в табл. 3 спрямовані на усунення перешкод і створення умов для стабільного й ефективного відновлення соціально-економічного середовища України (табл. 3).

Впровадження наведених рекомендацій є ключовим для успішного вирішення проблеми повернення українських біженців та їхньої реінтеграції в Україну. Співпраця з європейськими партнерами, оперативне відновлення пошкоджених територій, підтримка у пошуку роботи і перекваліфікації, активна комунікація з українцями за кордоном, спрощення реінтеграції дітей та випускників, а також відкриття ринку праці ЄС є необхідними кроками для за-

Таблиця 3. Рекомендації щодо відновлення та інтеграції українських біженців

Рекомендація	Опис
Нагадження співпраці з країнами ЄС	Необхідно здійснити активне донесення до європейських партнерів інформації про те, що повернення українців на батьківщину створить непряму вигоду як для країн ЄС, так і для самих українців
Швидке відновлення постраждалих територій	Важливо забезпечити відновлення інфраструктури на територіях, що постраждали внаслідок війни, з метою створення сприятливих умов для повернення біженців і відновлення нормального життєвого середовища
Підтримка у пошуку роботи та перекваліфікації	Необхідно надати всебічну підтримку у пошуку роботи в безпечніших регіонах і організувати курси перекваліфікації для українців, що сприятиме їхній швидкій інтеграції на ринку праці та підвищенню їхньої конкурентоспроможності
Комунікація з українцями за кордоном	Рекомендується виділити ресурси для підтримки комунікації з українцями, що перебувають за кордоном, через дипломатичні представництва, щоб забезпечити ефективний зв'язок і підтримку з боку держави
Спрощення реінтеграції дітей та випускників	Необхідно полегшити процес інтеграції дітей, які повертаються до українських шкіл, а також спростити вступ українських випускників іноземних навчальних закладів до закладів вищої освіти України
Відкриття ринку праці ЄС для українців	Слід забезпечити можливість українцям працювати в країнах ЄС без бюрократичних перепон, що дозволить їм мати впевненість у можливості повернення за кордон у разі потреби та забезпечить мобільність на ринку праці

Джерело: сформовано автором на основі [24; 29].

безпечення стабільності та сталого розвитку. Реалізація цих заходів дозволить не лише відновити демографічну ситуацію, але й створити сприятливі умови для економічного зростання та соціального процвітання України в післяконфліктний період.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, результати проведеного дослідження свідчать про суттєвий вплив демографічних змін на економічні процеси та демографічну безпеку:

по-перше, виявлено, що старіння населення, зниження рівня народжуваності та міграційні потоки формують нові виклики для економічного розвитку, ринку праці та соціальної інфраструктури;

по-друге, дослідження підтвердило, що ВПО та біженці створюють додаткове навантаження на соціальні та економічні ресурси, що вимагає адекватних адаптаційних заходів з боку держави;

по-третє, прогнози майбутніх демографічних тенденцій вказують на необхідність розробки довгострокових стратегій, що забезпечать стійкість економічної системи і ефективну адаптацію до потенційних демографічних викликів.

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що результати можуть бути застосовані для: розробки та вдосконалення

державних політик і стратегій; оцінки і коригування стратегій повоєнного відновлення; формування стратегій адаптації до глобальних демографічних змін. Таким чином, результати даного дослідження мають значне практичне значення для державного управління, економічного планування та соціальної політики, сприяючи більш ефективному реагуванню на демографічні виклики та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибокому аналізі специфічних впливів демографічних змін на сектора національної економіки; оцінці ефективності нових і вдосконалених державних політик та стратегій; дослідженні впливу глобальних демографічних тенденцій на місцеві економіки; оцінці інноваційних підходів для поліпшення демографічної безпеки та адаптації економічної системи. Подальші дослідження в цих напрямках дозволять краще зрозуміти складні взаємозв'язки між демографічними змінами і економічними процесами, а також сприятимуть розробці ефективних стратегій для забезпечення сталого розвитку і соціальної стабільності в умовах глобальних і локальних демографічних викликів.

Література:

I. Ivanisov O. V., Agaverdiyeva H. F., Lebedynska O. S., Ivanysov O. V., Agaverdiyeva H. F., Lebedynskaya E. S. Demographic security of Ukraine: modern challenges and threats. Economics and Finance, 2019, vol. 1, pp. 28—39.

2. Podolchak N., Karkovska V., Dzyurakh Yu., Prokopyshyn-Rashkevich L., Lukashevskaya U., Yaremko G. Ukrainian ecosystem transformation challenges of fintech products in the COVID-19 conditions. *Financial and credit activity problems of theory and practice*, 2022, vol. 4 (45), pp. 254—266. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.-4.45.2022.3847> (дата звернення: 26.07.2024).
3. Lybanova E. M. Demographic shifts in the context of social development. *Demography and Social Economy*, 2014, vol. 1(21), pp. 9—23. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2014.01.009> (дата звернення: 26.07.2024).
4. Bilyk O., Karkovska V., Khim M. The situation in Ukraine, the consequences of the war for Ukrainian society, scientific development, and sustainability. *Sustentabilidade Em Debate*, 2022, vol. 13 (1), pp. 12—13. URL: <https://doi.org/10.18472/SustDeb.v13n1.2022.42468> (дата звернення: 26.07.2024).
5. Державна служба статистики України. 2022. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/10/zb_nasel%20_2021.pdf (дата звернення: 26.07.2024).
6. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ. 2024. URL: <https://idss.org.ua/ind> (дата звернення: 26.07.2024).
7. Опендатабот. На 32 % менше дітей народилось у 2023 році в Україні. 2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/newborn-2023> (дата звернення: 26.07.2024).
8. Опендатабот. Українці менше одружувалися та частіше розлучалися у 2023 році. 2024. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/marriages-divorces-2023> (дата звернення: 26.07.2024).
9. Стародубов О. Міграційна криза — масштаб, економічні наслідки і шляхи подолання. *Українська правда*. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562/> (дата звернення: 26.07.2024).
10. Війна в Україні: стало відомо, скільки населення виїхало за кордон. ТСН. 2023. URL: <https://tsn.ua/svit/stalo-vidomo-skilki-ukrayinciv-viyihali-za-kordon-cherez-viynu-2472-205.html> (дата звернення: 26.07.2024).
11. UNHCR. Regional Bureau for Europe. Ukraine Situation Flash Update № 71. 2024. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/110114> (дата звернення: 26.07.2024).
12. Інфляційний звіт за жовтень 2023 року. НБУ. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q4.pdf?v=5&fbclid=IwAR3u1TonucpcdBazgCU0slevB6HlNiF0WJnw02SBbfP1NtL7kJg5re85uIc (дата звернення: 26.07.2024).
13. Верещук розповіла, скільки українців стали внутрішніми переселенцями. Слово і Діло. 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/12/novyna/suspilstvo/vereshhuk-rozpovilaskilky-ukrayincziv-staly-vnutrishnimy-pereselencyamy> (дата звернення: 26.07.2024).
14. Населення України. Мінфін. 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/> (дата звернення: 26.07.2024).
15. Жирій К. У Нацбанку розповіли, що буде з ВВП України в найближчі роки. Уніан. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-nacbanku-rozpovili-shcho-bude-z-vvp-ukrajini-v-nayblizhchi-roki12123285.html> (дата звернення: 26.07.2024).
16. Кількість робочої сили в Україні до 2050 року зменшиться на 30 %. Inventory. 2019. URL: <https://inventory.news/kilkist-robochoisili-v-ukraini-do-2050-roku-zmenshitsya-na-30> (дата звернення: 26.07.2024).
17. Ненароджене економічне зростання. UIFuture. 2021. URL: <https://uifuture.org/publications/dopovidnenarodzhene-ekonomichne-zrostannya> (дата звернення: 26.07.2024).
18. Центр Разумкова. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. 2017. URL: <https://razumkov.org.ua/uploads/article/2017-PENSII.pdf> (дата звернення: 26.07.2024).
19. Соціальні видатки державного бюджету у 2024 році складуть 470 млрд грн, Прем'єр-міністр. КМУ. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/sotsialni-vydatkyderzhavnoho-biudzhetu-u-2024-rotsi-skladut-470-mlrd-hrn-premier-ministr> (дата звернення: 26.07.2024).
20. Добровольська К. Інвестиції в Україну: попри війну бізнес-лідери бачать перспективи. 24 Бізнес. 2023. URL: https://24tv.ua/business/investitsiyiniy-potentsial-ukrayinibiznes-lideri-otsinyuyut-perspektivi_n2460476 (дата звернення: 26.07.2024).
21. Світовий банк цього року очікує сповільнення зростання ВВП України до 3,2 %. Financial club. 2024. URL: <https://finclub.net/ua/news/svitoviy-bank-tsoho-roku-ochikuiespovilnennia-zrostannia-vvp-ukrainy-do-3-2prot-sent.html> (дата звернення: 26.07.2024).
22. Близнюк Є. Криза на ринку праці: дефіцит рук і робочих місць в Україні. Мінд. 2023. URL: <https://mind.ua/openmind/20266095-krizana-rinku-praci-deficit-ruk-i-robochih-misc-v-ukrayini> (дата звернення: 26.07.2024).
23. Міністерство юстиції України. 2024. URL: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info (дата звернення: 26.07.2024).

24. Моїсєєв В. Україна втрачає населення: 52, 48, 42, 36, 32 мільйони — хто відновлюватиме країну. Економіка України. 2023. URL: <https://therpage.ua/ua/economy/demografichna-situaciya-v-ukrayini-pid-chas-ta-pislya-vijni> (дата звернення: 26.07.2024).

25. Петруха Н. М., Петруха С. В. Державне регулювання інтегрованих корпоративних об'єднань в умовах структурно-інституціональної та функціональної трансформації сільської економіки: проблеми методології, теорії, соціально-економічної та секторальної політики: монографія. Київ: ТОВ "Видавничий дім "Професіонал", 2020. 496 с.

26. Dziamulych M., Petrukha S., Yakubiv V., Zhuk O., Maiboroda O., Tesliuk S., Kolosok A. Analysis of the Socio-Demographic State of Rural Areas in the System of their Sustainable Development: a Case Study of Ukraine. Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development". 2021. Vol. 21, Issue 4. pp. 223—234. URL: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2022-06/2021_Analysis%20of%20the%20socio-demographic%20state%20of%20rural%20areas%20in%20the%20system%20of%20their%20sustainable%20development%20a%20case%20study%20of%20Ukraine.pdf (дата звернення: 26.07.2024).

27. Марчук І. П., Тріпак М. М., Петруха С. В., Лаврук О. В., Тимків А. О. Інклюзивність контингенту здобувачів як елемент формульного фінансування закладів вищої освіти. Інклюзія і суспільство, 2023, Випуск 3, С. 12—19. DOI: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-3-2> (дата звернення: 26.07.2024).

28. Petrukha N. M., Petrukha S. V., Sviridovska A. O., Mazur A. O., Hudenko O. D. Military "Face" Of Unconditional Basic Income. Economics. Finance and Management Review, 2022, Issue 2 (10), pp. 4—10. DOI: <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2022-2-4> (дата звернення: 26.07.2024).

29. Shubalyi O., Petrukha S. Assessment of a Stimulating Effect of Wages on Economic Growth of Border Regions of Poland and Ukraine. Social Contexts, 2021, Vol. 9, № 2 (18), pp. 22—34. DOI: <http://doi.org/10.17951/ks.2021.9.2.22-34> (дата звернення: 26.07.2024).

References:

1. Ivanisov, O.V., Agaverdiyeva, H.F., Lebedynska, O.S., Ivanysov, O.V., Agaverdiyeva, H.F., and Lebedynskaya, E.S. (2019), "Demographic security of Ukraine: modern challenges and threats", Economics and Finance, vol. 1, pp. 28—39.

2. Podolchak, N., Karkovska, V., Dzyurakh, Yu., Prokopyshyn-Rashkevich, L., Lukashevskaya, U., and Yaremko, G. (2022), "Ukrainian ecosystem transformation challenges of fintech products in the COVID-19 conditions", Financial and credit activity problems of theory and practice, [Online], vol. 4 (45), pp. 254—266. <https://doi.org/10.55643/fcactp.4.45.2022.3847>.

3. Lybanova, E.M. (2014), "Demographic shifts in the context of social development", Demography and Social Economy, [Online], vol. 1(21), pp. 9 23. <https://doi.org/10.15407/dse2014.01.009>.

4. Bilyk, O., Karkovska, V., and Khim, M. (2022), "The situation in Ukraine, the consequences of the war for Ukrainian society, scientific development, and sustainability", Sustentabilidade Em Debate, [Online], vol. 13 (1), pp. 12—13. <https://doi.org/10.18472/SustDeb.v13n1.2022.42468>.

5. State Statistics Service of Ukraine. (2022), [Online], available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2022/zb/10/zb_nasel%-20_2021.pdf (Accessed 26 July 2024).

6. Institute of Demography and Social Research named after M. V. Birds of NASU. (2024), [Online], available at: <https://idss.org.ua/ind> (Accessed 26 July 2024).

7. Opendatabot. (2024), "32% fewer children were born in 2023 in Ukraine", [Online], available at: <https://opendatabot.ua/analytics/newborn-2023> (Accessed 26 July 2024).

8. Opendatabot. (2024), "Ukrainians married less and divorced more often in 2023", [Online], available at: <https://opendatabot.ua/analytics/marriages-divorces-2023> (Accessed 26 July 2024).

9. Starodubov, O. (2022), "Migration crisis — scope, economic consequences and ways to overcome it". Ukrainska pravda, [Online], available at: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/08/2/7361562/> (Accessed 26 July 2024).

10. TSN (2023), "The war in Ukraine: it became known how much of the population went abroad", [Online], available at: <https://tsn.ua/svit/stalovidomo-skilki-ukrayinciv-viyihali-za-kordoncherez-viynu-2472205.html> (Accessed 26 July 2024).

11. UNHCR. (2024), "Regional Bureau for Europe. Ukraine Situation Flash Update № 71". [Online], available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/110114> (Accessed 26 July 2024).

12. NBU. (2023), "Inflation report for October 2023", [Online], available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q4.pdf?v=-5&fbclid=IwAR3u1TonucpcdBazgCU0slev-B6HINiF0WJnw_02SBbfP1NtL7kJg5re85uIc (Accessed 26 July 2024).

13. Word and Deed. (2023), "Vereshchuk told how many Ukrainians became internally displaced", [Online], available at: <https://www.slovoidilo.ua/2023/11/12/novyna/suspilstvo/vereshhuk-rozpovilaskilky-ukrayincziv-staly-vnutrishnimy-pereselencyamy> (Accessed 26 July 2024).

14. Minfin Media (2022), "Population of Ukraine", [Online], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/2022/> (Accessed 26 July 2024).

15. Zhiry, K. (2023), "The National Bank told what will happen to Ukraine's GDP in the coming years", Unian, [Online], available at: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-nacbanku-rozpovili-shcho-bude-z-vvp-ukrajini-v-nayblizhchi-roki12123285.html> (Accessed 26 July 2024).

16. Inventory. (2019), "The workforce in Ukraine will decrease by 30 % by 2050". [Online], available at: <https://investory.news/kilkist-robochoi-sili-v-ukraini-do-2050-roku-zmishitsya-na-30> (Accessed 26 July 2024).

17. UIFuture. (2021), "Unborn economic growth", [Online], available at: <https://uifuture.org/publications/dopovidnenarodzhene-ekonomichne-zrostantnya> (Accessed 26 July 2024).

18. Razumkov Center. (2017), "Financial, social and legal aspects of pension reform in Ukraine", [Online], available at: <https://razumkov.org.ua/uploads/article/2017-PENSII.pdf> (Accessed 26 July 2024).

19. CMU. (2024), "Social expenditures of the state budget in 2024 will amount to UAH 470 billion, Prime Minister", [Online], available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/sotsialni-vydatkyderzhavnoho-biudzhetu-u-2024-rotsi-skladut-470-mlrd-hrn-premier-ministr> (Accessed 26 July 2024).

20. Dobrovolska, K. (2023), "Investments in Ukraine: despite the war, business leaders see prospects", 24 Biznes, [Online], available at: https://24tv.ua/business/investitsiyniy-potentsial-ukrayinibiznes-lideri-otsinyuyut-perspektivi_n2460476 (Accessed 26 July 2024).

21. Financial club. (2024), "The World Bank expects Ukraine's GDP growth to slow to 3.2 % this year", [Online], available at: <https://finclub.net/ua/news/svitovyi-bank-tsoho-roku-ochi-kuiespovilnennia-zrostantnia-vvp-ukrainy-do-3-2protsent.html> (Accessed 26 July 2024).

22. Blyznyuk, E. (2023). "Crisis on the labor market: shortage of hands and jobs in Ukraine", Mind, [Online], available at: <https://mind.ua/openmind/20266095-kriza-na-rinku-praci-deficit-ruk-i-robochih-misc-v-ukrayini> (Accessed 26 July 2024).

23. Ministry of Justice of Ukraine. (2024), available at: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info (Accessed 26 July 2024).

24. Moiseev, V. (2023), "Ukraine is losing its population: 52, 48, 42, 36, 32 million who will restore the country", Ekonomika Ukrainy, [Online], available at: <https://thepage.ua/ua/economy/demografichna-situaciya-v-ukrayinipid-chas-ta-pislya-vijni> (Accessed 26 July 2024).

25. Petrukha, N.M. and Petrukha, S.V. (2020), Derzhavne rehuliuвання integrovanykh korporatyvnykh ob'ednan' v umovakh strukturno-institutsional'noi ta funktsional'noi transformatsii sil'skoi ekonomiky: problemy metodolohii, teorii, sotsial'no-ekonomichnoi ta sektoral'noi polityky [State regulation of integrated corporate associations in conditions of structural-institutional and functional transformation of the rural economy: problems of methodology, theory, socio-economic and sectoral policy], LLC "Professional Publishing House", Kyiv, Ukraine.

26. Dziamulych, M., Petrukha, S., Yakubiv, V., Zhuk, O., Maiboroda, O., Tesliuk, S. and Kolosok, A. (2021), "Analysis of the Socio-Demographic State of Rural Areas in the System of their Sustainable Development: a Case Study of Ukraine". Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development". [Online], vol. 21, Issue 4. pp. 223—234. available at: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2022-06/2021_Analysis%20of%20the%20socio-demographic%20state%20of%20rural%20areas%20in%20the%20system%20of%20their%20sustainable%20development%20a%20case%20study%20of%20Ukraine.pdf (Accessed 26 July 2024).

27. Marchuk, I.P., Tripak, M.M., Petrukha, S.V., Lavruk, O.V. and Tymkiv, A.O. (2023), "Inclusiveness of the contingent of applicants as an element of formula financing of higher education institutions", Inkliuziia i suspilstvo, [Online], vol. 3, pp. 12—19. available at: <https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-3-2>.

28. Petrukha, N.M., Petrukha, S.V., Sviridovska, A.O., Mazur, A.O. and Hudenko, O.D. (2022), "Military "Face" Of Unconditional Basic Income. Economics". Finance and Management Review, [Online], vol. 2(10), pp. 4—10. <https://doi.org/10.36690/2674-5208-2022-2-4>.

29. Shubalyi, O. and Petrukha, S. (2021), "Assessment of a Stimulating Effect of Wages on Economic Growth of Border Regions of Poland and Ukraine", Social Contexts, [Online], Vol. 9, no. 2 (18), pp. 22—34. <http://doi.org/10.17951/ks.2021.9.2.22-34>.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2024 р.